

Woord vooraf

Een *catchy* titel kan de lezer(es) op het verkeerde been zetten. Dat een boek met ‘Thatcher’ in de titel over een persoon gaat bijvoorbeeld. Natuurlijk is een verwijzing naar de ‘IJzeren Dame’ nooit ver weg. Maar de reikwijdte van dit verhaal is heel wat breder. Het gaat over het opduiken in het Antwerpse stadsbeleid van een visie op mens en samenleving die voor eeuwig en een dag met de naam van de voormalige Britse premier zal verbonden blijven: het thatcherisme. Een correctere titel zou dus zijn: *Thatcherisme aan de Schelde*. Maar dat klinkt niet zo goed.

Als de huidige Antwerpse bestuurscoalitie erin slaagt om haar – niet altijd uitgesproken, maar almaar duidelijker wordende – doelstellingen te realiseren, dan dreigen we af te glijden naar Britse toestanden. Vele jaren Conservatief beleid (1979-1990) onder het bewind van Margaret Thatcher, de bestendinging daarvan onder bijna evenveel jaren van Tony Blairs New Labour (1997-2007) en de nieuwe impuls onder de huidige tandem David Cameron-Nick Clegg, hebben van Groot-Britannië een sociaal kerkhof gemaakt, waar niet enkel gewone werknemers, maar zelfs succesvolle studenten begraven liggen.

Om even op die studenten in te gaan: het plafond voor het collegegeld bedroeg in 2012 bijna 11.000 euro en veel Engelse universiteiten vragen dit inschrijvingstarief ook effectief. Een groot aantal studenten, en meestal niet uit de

begoede klassen, moet daardoor een lening afsluiten. Het gevolg is dat de totale Britse studieschuld momenteel opgelopen is tot zo'n 51 miljard euro. De helft van de huidige studenten kan die studieschuld naar alle waarschijnlijkheid niet afbetalen. Daarover maakt zelfs de huidige Britse regering zich zorgen, wellicht omdat het de overheid veel geld gaat kosten. De lening wordt immers kwijtgescholden voor wie zijn studieschuld binnen de dertig jaar na afstuderen niet heeft kunnen afbetalen. De komende jaren zal het totaalbedrag aan studieleningen naar verwachting groeien tot zo'n 240 miljard euro. Het risico op een groot gat in de overheidsfinanciën neemt dus flink toe.

Ik geef deze illustratie van de gevolgen van het thatcheriaans beleid om de klassieke sporen even te verlaten en om duidelijk te maken dat de afbouw van de bestaande publieke voorzieningen niet alleen de 'gewone mensen' treft. Studeren belast ook de toekomst van jongeren uit de middenklasse dermate dat die toekomst er eigenlijk niet meer is. Daar verhelpt geen studentenjob aan. Op termijn vormt die ontwikkeling een gevaar voor de economische en sociale vooruitgang van de samenleving omdat veel menselijk kapitaal verloren gaat.

Wat vooral mijn bezorgdheid wekt, is dat zo'n beleid de sociale samenhang en onderlinge solidariteit zo niet vernietigt, dan toch tot het barre bestaansminimum herleidt. Ook voor Thatcher waren privatisering, concurrentie, deregulering en belastingverlaging de toverwoorden waarmee een veel betere poort zou worden geopend. Overheidsingrijpen zag ze als een vloek en de verzorgingsstaat was een socialistische uitwas. (Over)leven was een zaak van 'ieder voor zich'. Ze vatte haar

filosofie treffend samen met de woorden: *'And, you know, there is no such thing as society. There are individual men and women, and there are families* – Er bestaat niet zoiets als de samenleving. Er zijn individuele mannen en vrouwen, en gezinnen.' Want in het *catchy* formuleren was Thatcher een kei, net zoals ze keihard was voor wie het niet kon maken in de (economische) samenleving. Zoals zij dat had gedaan, als kruideniersdochter uit Grantham. Ze haalde te pas, maar vooral te onpas, haar vader aan als voorbeeld: winkelier en gemeenteraadslid, en daarmee de bron van alle wijsheid. Alsof het besturen van een land gewoon een uitvergroting is van het uitbaten van een winkel en van de eigen levenservaringen.

De werkelijkheid vertelt een ander verhaal. Wat Thatcher in 1990 achterliet, was een land met gestegen werkloosheid, met een economie die langzamer groeide dan voorheen, met een ongekend grote kloof tussen arm en rijk, een samenleving vol sociale ontwrichting en vervreemding. In 1979, bij het aantreden van Thatcher, behoorde het Verenigd Koninkrijk tot de meest gelijke democratische samenlevingen ter wereld (met een gelijkere inkomensverdeling dan België). Tijdens haar regeerperiode steeg de Gini-coëfficiënt, die de mate van ongelijkheid in een land meet, van 0,25 in 1979 naar 0,34 in 1990, om vervolgens op dat hoge niveau te blijven. De werkloosheid nam enorm toe: van 5,3% bij haar aantreden in 1979 naar 12% in 1984; de daling nadien naar 7,5% in 1990 maakte die eerste toename niet goed.

Thatcher beweerde dan wel dat ze zich niets aantrok van de kloof tussen arm en rijk, zolang iedereen

het maar beter kreeg. Maar verbeterde de situatie voor iedereen? Het wekelijkse huishoudinkomen¹ van de 10% laagste inkomens steeg inderdaad met 4,6%, maar dat was zonder de woonkosten mee te rekenen. Mét die woonkosten erbij daalde hun reële inkomen met 2,4% tussen 1979 en 1990. Over een kloof gesproken: het reële inkomen van de tien procent hoogste inkomens (het hoogste deciel) nam in dezelfde periode met 48% toe. Bevorderde dit alles de nationale welvaart? Ternauwernood: onder Thatcher steeg het bruto binnenlands product (bbp) gemiddeld met hetzelfde percentage als de gemiddelde jaarlijkse groei tussen 1955 en 2013. Maar ten koste van welke opofferingen.

Vandaag zijn de gevolgen van deze vernietigende periode zichtbaar in de vroegere industriegebieden en in de arme wijken van de grote steden. Thatchers beleid ligt ook mee aan de basis van de financiële crisis die ons nu ook als economische en maatschappelijke crisis teistert. Dat geeft zelfs Johan Van Overtveldt – oud-hoofdredacteur van *Trends* en nu kandidaat voor de N-VA – toe in zijn eulogie bij Thatchers overlijden: ‘Tot de belangrijkste misrekeningen die ze daarbij beging, behoort zeker de blinde liberalisering van de financiële sector. Ze onderschatte fundamenteel de eigenheid van die financiële sector en de manier waarop die sector de rest van de maatschappij kan gijzelen wanneer zich grote problemen voordoen.’²

Dit boek gaat over Antwerpen en ook al is de Scheldestad een metropool, je kan een stad natuurlijk niet vergelijken met een land als het Verenigd Koninkrijk.

Zo moet een stad vele ontwikkelingen ondergaan die een natiestaat zelf kan sturen. Toch is zo'n stedelijk bestuur belangrijk. Het kan de testruimte vormen voor een beleid dat nadien op gewestelijk of federaal vlak wordt toegepast.

Mijn argumenten steunen evenwel niet alleen op specifieke beleidsmaatregelen en hun impact; het gaat ook over het perspectief op mens en samenleving (inbegrepen de stedelijke samenleving) dat het beleid kleurt. Dat de samenleving een hersenspinsel is van intellectuelen en, bij uitbreiding, van al wat progressief is, vormt wellicht de harde kern van het thatcherisme. Daarom moesten alle hinderpalen worden opgeruimd die zich tussen individu en overheid bevonden. Een misschien wel hardwerkend, maar vooral zelfzuchtig individu, en een overheid die liefst zo zwak mogelijk werd gehouden. Behalve voor wat Thatcher en consoorten als de kerntaken van de overheid zagen en waarvoor niet op enkele tientallen miljarden werd gekeken: het voeren van oorlog, het bewaken van de binnenlandse veiligheid, het handhaven van de bestaande maatschappelijke orde. De vakbonden waren daarbij de grootste vijand, want de sterkste tegenmacht.

De structuur van dit boek

Over sociaal beleid schrijven, is een complexe opdracht. De verschillende domeinen en dimensies onder aparte hoofdingen behandelen, is niet makkelijk. De topics die ter sprake komen, hangen immers erg samen en elke

opdeling is daarom kunstmatig. Ik zal in de loop van het boek daarom feiten en argumenten herhalen om zo geen gaten te laten vallen in het verhaal.

Ik vertrek, *evidence based*, van empirische gegevens en wissel informatie uit tijdsdocumenten (kranten, weekbladen, verslagen, websites, getuigenissen en gesprekken) af met informatie uit statistieken en onderzoek, iets waaraan het blijkbaar ontbreekt bij het huidige beleid. In de mate van het mogelijke schat ik de verwachte effecten in en schets ik een alternatief voor (een aantal van) de beleidssporen.

Ik wissel die beschrijving van toestanden en ontwikkelingen in Antwerpen af met intermezzo's, waarin ik het ruimere raamwerk schets. De context vormt ook de rode draad van mijn verhaal. De rode kleur van die draad heeft overigens geen enkele ideologische betekenis: hij werd vroeger gewoon in het midden van alle touwen geweven om ze te kenmerken als bezit van de (Britse) marine...

De thema's die aan bod komen, zijn: armoede en andere vormen van sociale uitsluiting, twee soorten van sociaal beleid, het OCMW, de arbeidsmarkt, de verdeel- en heersstrategie, angst voor het middenveld, angst voor 'allochtonen', senioren en jongeren, en gezondheid.

Het grote probleem tijdens het schrijven van dit boek was dat er voortdurend nieuw en nuttig materiaal opdook. Dat zal na de publicatie ervan niet veranderen. Het is dus een kwestie van aandachtig te blijven.

Een voorwoord eindigt stevast met enkele woorden van dank. Die gaan in de eerste plaats naar de uitgever,

meer bepaald omdat hij één vrije tribune een voldoende stevige basis vond om er een heel boek op te bouwen. Kritische lezers van de tussentijdse en niet zo tussentijdse versies waren Wim Daeninck, Dirk Van Duppen en Wim Van Lancker en, zoals al vele jaren het geval is, Lis Geelissen. Natuurlijk zijn wanklanken in toonzetting en libretto van dit boek enkel mijn verantwoordelijkheid.